

SARADNJA DRŽAVA ČLANICA EVROPSKE UNIJE U OBLASTI CIVILNE ZAŠTITE

Aleksandar Jazić, *Saradnja država članica Evropske unije u oblasti civilne zaštite*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2016, 137 str.

Monografija *Saradnja država članica Evropske unije u oblasti civilne zaštite*, autora dr Aleksandra Jazića otvara vrata u domaćoj naučnoj literaturi za analizu organizacije i delovanja sistema civilne zaštite u 21. veku u Evropskoj uniji i njenim državama članicama, ali takođe, i u Republici Srbiji u kontekstu procesa pristupanja i dosezanja evropskih standarda. Svedoci smo stalnog umnožavanja i usložnjavanja potencijalnih opasnosti koje neretko mogu biti izazvane ljudskom delatnošću (na primer u slučaju grešaka prilikom rukovanja sofisticiranim tehnologijama), i koje za posledicu imaju povećanje rizika od nastupanja vanrednih situacija. Okončanje Hladnog rata i pojava novih globalnih pretnji uticali su na promene u državnim sistemima civilne zaštite. U savremenim uslovima čest je slučaj da razmere vanrednih situacija prevazilaze kapacitete pojedinačnih država (npr. u slučaju nuklearne katastrofe, zemljotresa, požara, poplave, epidemije zaraznih bolesti). Posedice koje proizađu iz vanrednih situacija lako se šire preko granica jedne zemlje, i zahtevaju angažovanje više država istovremeno, štaviše neke regionalne i/ili međunarodne organizacije. Zbog toga, postoji neophodnost i potreba međunarodne, a naročito regionalne saradnje i solidarnosti u oblasti civilne zaštite. Autor je ovom monografijom pružio analizu savremenih tendencija u razvoju državnih sistema civilne zaštite na evropskom tlu (kao, i eventualnih začetaka jednog naddražvnog sistema), podstaknutih izmenjenom prirodom bezbednosnih pretnji i rizika.

Sadržinski, knjiga je podeljena na četiri poglavlja. U prvom poglavlju, autor objašnjava položaj, ulogu i značaj civilne zaštite u državama na evropskom kontinentu u izmenjenim geopolitičkim okolnostima po okončanju Hladnog rata. Učinjeno je teorijski značajno razgraničenje između termina „civilna odbrana“ i „civilna zaštita“, kao i donekle srodnih pojmova, kao što su: krize, vanredne situacije, vanredno stanje i katastrofe. Čitaoci tako na jednom mestu mogu steći osnovna znanja o konceptu civilne zaštite u 21. veku. Prvo poglavlje predstavlja polazište i osnovu za dalja razmatranja u monografiji.

Drugo poglavlje posvećeno je analizi položaja civilne zaštite u nadnacionalnoj Evropskoj uniji. Poznata je činjenica da Evropska unija nastoji da se pozicionira kao jedinstven akter i nezaobilazan faktor u savremenim globalnim odnosima. U oblasti bezbednosti ona nastoji da na sebe preuzme nove i važne uloge, koje pored ostalog podrazumevaju aktivnosti radi unapređenja sigurnosti i bezbednosti ljudi, materijalnih dobara i životne sredine. U Evropskoj uniji dužnost zaštite stanovništva, materijalnih dobara i životne sredine u nadležnosti je pojedinačnih država članica. Međutim, kada dođe do vanredne situacije koja prevazilazi kapacitete neke od članica, tada je od značaja jedinstveni odgovor na nivou Unije. Evropska unija ne poseduje sopstvene bezbednosne kapacitete u službi civilne zaštite, već ih joj na raspolaganje stavljaju njene države članice. Ona je razvila Mehanizam civilne zaštite koji je institucionalno pozicioniran unutar Generalnog direktorata za humanitarnu pomoć i civilnu zaštitu Evropske komisije. Tokom operacija civilne zaštite Unije timovi država članica nastupaju samostalno, a sve ponude za pomoć su na dobrovoljnoj osnovi. Unija na sebe preuzima ulogu koordinatora.

U knjizi se detaljnije analiziraju konkretni sistemi civilne zaštite nekoliko članica, s obzirom da unutar Unije postoje različita shvatanja kako civilna zaštita treba da funkcioniše. Porede se sistemi civilne zaštite jedne južne članice – Španije, i jedne severne članice – Švedske. Takođe, Mađarska, prema autoru, predstavlja dobar primer razvoja sistema civilne zaštite i njenog pravilnog organizovanja, jer ne spada među stare članice Unije, te je morala nakon završetka Hladnog rata da ovaj sistem gradi na potpuno novim osnovama. Ona je morala da izvrši potpunu transformaciju svog sistema civilne zaštite u skladu s evropskim standardima i u tom smislu bi se njeno iskustvo moglo pokazati kao dragoceno za Srbiju.

U trećem poglavlju, autor je formulisao preporuke za dalje unapređenje sistema civilne zaštite Unije. Naime, Lisabonski ugovor je otvorio mogućnost za izgradnju ambicioznijih, efikasnijih i bolje koordinisanih kapaciteta za odgovor na katastrofe na evropskom tlu. Analizirane su prepreke u postojećem načinu upravljanja Unije u oblasti civilne zaštite koje otežavaju brže uspostavljanje dogovora za koordinaciju u krizama unutar Evropske unije i ostvarivanje saradnje u vezi s raspoloživim resursima. Opšti je stav autora da bi Unija trebalo da se okrene planiranju unapred, a ne koordinaciji u trenutku katastrofe. Takođe, predlaže se uspostavljanje opšteg okvira upravljanja rizikom na nivou Unije, čime bi se povezale aktivnosti na polju prevencije, pripreme i odgovora. U knjizi, nisu zaobiđene ni aktivnosti Evropske unije na jačanju sistema civilne zaštite zemalja u razvoju, kao ni saradnja Unije i pomoć trećim državama u ovoj važnoj oblasti.

Spremnost Evropske unije da sarađuje i pruži pomoć susednim državama u slučaju vanrednih situacija, bila je evidentna u maju 2014. godine, kada su Srbiju i Bosnu i Hercegovinu zahvatile do tada nezabeležene katastrofalne poplave. Odmah je aktiviran mehanizam civilne zaštite Unije.

Na teren je poslato oko 600 obučениh ljudi, a pomoć je pružena i u vidu stavljanja na raspolaganje mehanizacije i humanitarne pomoći.

Poslednje poglavlje monografije je u celini posvećeno analizi civilne zaštite u Republici Srbiji. Nakon političkih promena 2000. godine u sklopu reformskih društvenih procesa učinjeni su početni koraci kako bi se stvorili preduslovi za razvoj modernog sistema civilne zaštite. Trenutno važeći Zakon o vanrednim situacijama izrađen je na osnovu stečenih iskustava iz prethodnih vanrednih situacija na teritoriji Srbije, kao i na osnovu standarda koji postoje u državama sa stabilnim i efikasnim sistemima civilne zaštite. Tako, jedan od važnih koraka ka modernizaciji u funkcionisanju i organizaciji civilne zaštite u Srbiji, bio je izlazak civilne zaštite iz domena vojske i formiranje Sektora za vanredne situacije u okviru civilnih službi, odnosno Ministarstva unutrašnjih poslova. Veliki broj evropskih država se po okončanju Hladnog rata odlučio za takav vid institucionalne reforme. Ocena je autora da su određene mere uspešno sprovedene, ali da ostaje još mnogo da se uradi. Glavnu prepreku na putu nastavka reforme predstavlja nezavidna ekonomska situacija u kojoj se Srbija nalazi. Pored ove objektivne prepreke modernizacije, identifikovan je i veći broj konkretnih problema koji su prisutni u trenutnom sistemu civilne zaštite u Srbiji. Naglašava se da bi se usvajanjem evropskih standarda u oblasti vanrednih situacija, služba Repulike Srbije nametnula kao značajan faktor stabilnosti u regionu u ovom domenu.

Na kraju, može se zaključiti da je ova knjiga veoma značajna i zanimljiva za sve one koji se interesuju za savremene tokove razvoja sistema civilne zaštite u Evropi. Posebno će biti korisna svima koji se obrazuju za obavljanje službe u okviru sistema civilne zaštite, i/ili već deluju unutar njega. Važna je napomena autora da se pretnje koje mogu da dovedu do vanrednih situacija konstantno menjaju, pa i uvećavaju. One su rezultat klimatskih promena, povećanja stanovništva, ubrzane urbanizacije, industrijalizacije, uništavanja životne sredine, a od početka 21. veka prednjači terorizam kao pretnja po bezbednost građana. To su sve razlozi zbog kojih države neprestano unapređuju svoje sisteme civilne zaštite. Takođe, kako je tendencija da se u sisteme civilne zaštite sve više uključuju jedinice lokalne samouprave, nije na odmet da građani kao članovi lokalnih zajednica budu informisani i uključeni u planiranje i prevenciju rizika od pojave vanrednih situacija.

Dragana DABIĆ